

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOSOFIE

**Problema singurătății în tratatul *De vita solitaria* de
Francesco Petrarca**

Conducător de doctorat:

Prof. Univ. Dr. Alexander Baumgarten

Student-doctorand:

Elena-Elvira Chiorean

Cluj-Napoca

2024

Cuprins

Introducere	4
Capitolul 1. Rolul operei lui Petrarca în trecerea dinspre Evul Mediu înspre Renaștere	10
1.1. Aspecte biografice înțelese din perspectiva laturii umanistice a lui Petrarca	10
1.2. Surse ale filosofiei antice grecești regăsite în articularea gândirii lui Petrarca și măsura în care acestea au fost filtrate de filosofia și literatura latină	12
1.3. Imitarea antichității ca proiect politic	21
1.4. Problema imitației ca metodă a creației literare	24
1.4.1. Rolul colecției epistolare în dinamica operei lui Petrarca	27
1.4.2. Surse de inspirație pentru lucrarea <i>De vita solitaria</i>	28
1.5. Interferența surselor latine cu teologia creștină în conturarea proiectului singurătății	30
1.6. Atributele conceptului de singurătate în <i>De vita solitaria</i> și sursele acestora	32
Capitolul 2. Întemeierea conceptuală a singurătății pe diferența dintre <i>otium</i> și <i>negotium</i>	40
2.1. Considerații preliminare	40
2.2. Rolul contemplației regăsit în diferențierea dintre <i>vita activa</i> și <i>vita contemplativa</i>	51
2.3. Răgazul și tema prieteniei	58
2.4. Reprezentări ale singurătății în compania prietenului raportate la viața autorului	64
2.5. Problema influenței augustiniene	66
2.6.1. Perspective divergente asupra influenței avute de Augustin	73
2.7. Rolul avut de <i>scânteia conștiinței</i> în alegerea dintre <i>otium</i> și <i>negotium</i>	77
2.8. <i>Quid tibi opus est, ut sis bonus? Velle.</i>	87
Capitolul 3. Problema sinelui și sursele acestui concept	91
3.1. Singurătatea ca și condiție a ivirii sinelui	91
3.2. Perceptele delfice <i>epimeleia heautou, gnôthi seauton, mêden agan</i>	98
3.3. Surse medievale pentru imperativul <i>nosce te ipsum</i>	104
3.4. Sinele se confundă cu scriitura și, în sens obiectual, cu pana	115
3.5. Negativitatea eului sau redefinirea melancoliei	133

Capitolul 4. Redefinirea identității intelectualului	144
4.1. Locul singurătății – <i>Sumus ... omnes qui hanc agimus vitam</i>	144
4.2. Revalorificarea trecutului din perspectiva spațiului	147
4.3. Conceptualizările multiple ale spațiului solitudinii în <i>De vita solitaria</i>	152
4.3.1. Spațiul compoziției poetice este situat în afara orașelor	154
4.3.2. Contribuția naturii la crearea identității intelectualului umanist	156
4.3.3. Valea Solitară și spiritualitatea creștină	158
4.3.4. Spațiul solitudinii este unul al întâlnirilor filosofice	165
Concluzii	170
Bibliografie	172

*

Cuvinte cheie: *otium*, *negotium*, prietenie, solitudine, scriitură, alteritate, *epimeleia heautou* (ἐπιμελεία ἑαυτοῦ), *gnôthi seauton*, *eggué*, *nosce te ipsum*, viață activă, viață contemplativă, umanism, grijă de sine, rugăciune, liniște interioară.

Introducere

**“Acesta e țărmul mării. Nici pământ,
nici mare. Un loc care nu există.”¹**

În aceeași manieră în care oceanul sau marea imită pentru percepția umană necuprinsul, tot astfel, încercarea de oglindire a omului în propria minte îl aduce pe un țărm indefinit sau în continuă, dar nu nestatornică, extensiune și căutare de sine. De aceea, încercarea pură de a surprinde un întreg a cărui formă palpita sub razele acțiunii intelectuale se realizează numai prin așezarea sa într-o formă exterioară, într-un gând sau configurare mentală care prin activitatea ingredientelor analitice să îi confere o formă de existență. Recipientul, altfel spus gândul în care a fost așezată o parte a acestei lumi interioare, dacă este privit, se repliează la rândul său într-o altă întindere, care cu cât se revelează mai mult, cu atât devine nețărâmurit în sine. Iar pentru că limita nu e a minții sau a capacității sale, ceea ce o face să poată fi privită numai la nivelul picăturilor raportat la ocean este dată de așezarea omului în timp și spațiu. O astfel de *picătură* în oceanul subiectului solitudinii este și privirea pe care dorim să ne-o scufundăm în demersul făcut de Francesco Petrarca în încercarea de a da o formă singurătății.

Singurătatea nu vine să îi nege individului posibilitatea unui trai confortabil, ci se prezintă ca singura manieră de ființare prin care omul poate atinge propriul fel de a fi din perspectivă ontologică. Din acest motiv ea nu reprezintă o ruptură la nivelul naturii sociale a omului, ci unica alternativă care îl poate reda alterității ca ceea ce este, adică o ființă a cărei autonomii este constituită de activitatea intelectuală. Solitudinea este intervalul în care are loc afirmarea ființei prin actul cel mai propriu al omului, care atunci când creează, se creează totodată și pe sine în sine. Aceste aspecte sunt ideile în jurul cărora se conturează planul general al conceptualizării singurătății din tratatul *De vita solitaria*, dedicat de Petrarca acestei teme. La baza explicațiilor oferite de Petrarca pentru tematizarea noțiunii de solitudine se află conceptul de *otium*, definit prin diferențierea față de *negotium*. Dar în interiorul lor plasează o altă distincție, cea dintre viața

---

¹ BARICCO, Alessandro, *Ocean mare*, traducere și post față de Adrian Popescu, Editura Polirom, 2003, p.100.

contemplativă și viața activă, pentru a coborî apoi în planul concretului cotidian printr-o opoziție care reflectă spațiile conceptuale din care provine, stabilită între două modele ale ființei umane regăsite în plan social: omul prins în activitățile specifice mediului urban și cel care se află în căutarea răgazului dincolo de zidurile cetății.

Luând în considerare un tratat scris într-o etapă a transformărilor ideologice – cum este considerată cea în care a trăit Petrarca –, lucrarea de față urmărește identificarea modului propriu acestuia de a surprinde, printr-un peisaj ideatic întins de-a lungul a mai multor secole, ideea unei singurătății lipsită de construcții contradictorii.

În ciuda faptului că demonstrațiile pe care Petrarca le folosește pentru a susține proiectul singurătății în *De vita solitaria* au fost adesea catalogate ca inconsistente, contradictorii, sau supuse fragmentării scriiturii proprii autorului, argumentarea realizată de poet poate fi identificată ca o structură robustă și temeinic formulată.

Fondul ideologic este principala sursă care predispune înspre o interpretare în favoarea existenței inconsistenței argumentative, întrucât scriitura lui Petrarca se constituie ca spațiu de întâlnire a două traiectorii esențiale prin care poate fi definită cultura occidentală în genere, reprezentate de cultura antichității și de abordarea aferentă spiritualității creștine. Apoi, ca o bază a ceea ce a însemnat în epocile următoare ideea retragerii în compania studiilor literare, Petrarca asociază conceptului singurătății pe cel al prietenului, ceea ce poate părea o construcție oximoronică într-o oarecare măsură. De un tratament de asemenea deosebit va avea parte și noțiunea *căii de mijloc*, pe care, păstrând o anumită distincție fermă între domeniile interpretării, Petrarca o respinge și o păstrează în egală măsură. Acestei scurte enumerări a aparentelor contradicții din tratatul lui Petrarca, trebuie adăugată și cea fundamentală a spațiului alocat singurătății, unde nu doar că nu dispune în mod contradictoriu aspectele legate de acesta, ci le așază în trei clase distincte, alcătuite din ideea temporalității, a spațiului fizic și a celui mental.

Pe lângă analiza logicității sau a coerenței formulărilor prin care Petrarca își construiește apologia singurătății, demersul justificativ al acestei cercetări este reprezentat și de reconstrucția conceptuală a ideii de solitudine prin înțelegerea unor elemente centrale acestui proiect și a modului în care ele pun tratatul *De vita solitaria* în planul mării țesături ideologice din care provine, ținând cont și de transformările autorului și a reprezentării sale, din perspectiva formării sale intelectuale, a năzuințelor proprii și organizării gândurilor în forma tratatului amintit.

În scopul amintit, prezenta lucrare este împărțită în patru părți. Am analizat mai întâi

sursele care au stat la baza alcătuirii de către Petrarca a tratatului despre solitudine, tratat care în planul intrinsec al discuției despre singurătate conține un alt scop atașat acestuia, mai exact cel reprezentat de ipostazierea unui nou tip de intelectual, inspirat sau cauzat, în principal, de curentul umanist din care autorul face parte. Am considerat importantă înțelegerea cadrului din interiorul căruia scrie Petrarca, în special pentru că în această etapă, umanismul, care nu era încă al Renașterii, ci doar făcea pași înspre această semnificativă configurare istorică, era mai degrabă o specie marginală. Din acest motiv, este mai dificilă trasarea unor demarcații ferme între ceea ce reprezenta cultura Evului Mediu și punctele de sprijin ale viitorului umanism renascentist, o stare de intermediaritate specifică epocii lui Petrarca. Analiza realizată în acest sens a ținut cont în primul rând de maniera directă sau indirectă prin care autorul a avut acces la sursele scrierilor antichității grecești sau latine. Apoi, am prezentat problema imitației regăsite la nivelul scriiturii, ca parte a unei teorii esențiale pentru epoca medievală, pe ale cărei fundamente s-a construit și gândul umaniștilor. În al treilea rând, am realizat o analiză preliminară a aparatului terminologic folosit de Petrarca pentru descrierea noțiunii de singurătate, pe care l-am situat în structura mai largă a istoriei ideilor filosofice corespondente elementelor sale.

Capitolul al doilea este dedicat, în parte, studiului întemeierii conceptuale de către Petrarca a singurătății pe baza diferenței stabilite dintre *otium* și *negotium*. În acest punct, analiza este centrată pe tipologia existențială cuprinsă în conceptul de răgaz, înțeles ca scop căruia omul trebuie să i se dedice pentru a fi liber. Condițiile de posibilitate ale acestei libertăți se regăsesc în actele creatoare, iar din perspectiva efectului, vorbim de obținerea păcii interioare, a tranchilității. Un alt punct de interes este reprezentat de tehnica pe care Petrarca o pune la temelie studiilor literare, a căror finalitate este menită să depășească încântarea resimțită în urma actului creator, pentru că scopul avut în vedere este reinstaurarea prin propriile forțe a modelului antichității, în sensul realizării unor opere la fel de valoroase ca și cele regăsite în tiparul scrierilor din vechime. Un astfel de proiect este un etalon pentru măsurarea virtuții. O altă problemă care trebuie clarificată în privința conceptelor *otium* și *negotium* este problematica alegerii, indicată de Petrarca prin termenii de *scânție a conștiinței*. Acesteia i se adaugă configurarea noțiunii de voință ca parcurs etic regăsit în stoicismul dezvoltat în scrierile lui Seneca.

Tot în acest capitol, tema răgazului va fi examinată din perspectiva contribuției pe care Petrarca a avut-o în privința asocierii cu motivul prieteniei și care, așa cum vom arăta, face parte în mod intrinsec din spațiul singurătății. Un ultim aspect pe care ne propunem să îl explicităm în

capitolul al doilea este aspectul contribuției lui Petrarca la așa-numita renaștere augustiniană. Cu alte cuvinte, vom analiza posibilitatea ca autorul să poată fi considerat parte a acesteia pe baza contribuției sale la dezvoltarea umanismului renascentist și, totodată, a faptului de a considera validitatea situării scrierilor lui Augustin la baza tratatului *De vita solidaria*, cum a fost adesea cazul în exegetică.

Tematica abordată în cel de-al treilea capitol se concentrează asupra conceptului de sine și asupra manierei în care acesta era abordat de Petrarca în analiza singurătății. Pentru început, problema sinelui va fi analizată din perspectiva unui înțeles inițial, în planul istoric, stabilind legătura cu abordările teoretice ale noțiunilor de *epimeleia heautou* (ἐπιμελεία ἑαυτού), înțelegând ca și *preocuparea de sine însuși*, alături de celelalte perceptive delfice, *gnôthi seauton* și *egguê*. Acestor lămuriri terminologice le vom alătura o analiză a surselor medievale corespunzătoare imperativului *nosce te ipsum*. Tot aici am considerat necesară examinarea manierei în care Petrarca realizează identificarea sinelui cu actul scriiturii, pe care îl prezintă ca având un rol de intermediar în sfera cunoașterii de sine. Un ultim aspect care va fi tratat în această secțiune este problema negativității eului din perspectiva redefinirii melancoliei. În acest orizont, vom cerceta legătura cu anticiparea morții ca proiecție ontologică ce se poate manifesta la nivel deliberativ în privința drumului de urmat în viață sau a chemării, cu sensul de vocație. De asemenea, negativitatea eului va fi observată și din unghiul neasumării activității intelectuale, respectiv din perspectiva dispusă de conceptul de *acedia*.

Analiza ultimului capitol se va concentra asupra unor noi perspective în configurarea unui *locus la singurătății*. Ne vom opri mai întâi la sesizarea conceptualizărilor filosofice și spirituale care valorizează latura spațialității și modul în care se poate stabili un corespondent cu opera lui Petrarca. Apoi, vom cerceta conceptul de *homo viator* care, așa cum vom arăta, conectează aspectul spațial cu cel al temporalității. Totodată, examinarea componentei spațiale ne va permite să cercetăm raportarea valorizatoare a peisajului urban din perspectiva implicării lui Petrarca în domeniul politic și teoria pe care o atașează, în acest sens, conceptului de *otium*: redobândirea trecutului glorios, susține acesta, e posibilă tot prin asumarea răgazului, considerată resursă esențială pentru orice tip de restaurare. Vom finaliza capitolul printr-o încercare de a cuprinde multiplele conceptualizări ale spațiului solitudinii făcând referire la mai multe aspecte: compoziția poetică, contribuția naturii la crearea identității intelectualului umanist, conexiunile existente între acest spațiu și spiritualitatea creștină, edificarea spațialității din perspectivă filosofică.

Continua împletire a celor trei concepte (*Dumnezeu – alteritate – act al creației*) constituie caracteristica distinctivă a tratatului despre solitudine, prin care Petrarca ne propune ca tehnică de asumare a vechiului precept delfic „Cunoaște-te pe tine însuși” actul scriiturii realizat în solitudinea determinată fie de loc, timp sau minte, o scriitură care să reflecte, totodată, alteritatea sau prezența intrinsecă a prietenului.

În analiza întreprinsă în cadrul prezentului studiu, ipotezele de lucru anunțate inițial au fost verificate prin raportare atât la textul tratatului *De vita solitaria*, cât și la texte adiacente regăsite în opera poetului ce se înscriu în sfera temei cercetării conceptului de solitudine. Totodată, analiza a presupus și parcurgerea acelei părți a literaturii exegetice care trata direct sau indirect subiectul urmărit, selectând – în funcție de anumite repere – din volumul extrem de extins și variat al comentariilor de care a avut parte opera lui Petrarca. La acestea s-a adăugat parcurgerea unei arii largi de lucrări care au reprezentat o sursă de inspirație pentru autor.

Date fiind limitările fizice inerente constituirii acestui studiu, problematica solitudinii rămâne deschisă unor cercetări viitoare, necesare de altfel aprofundării unor tematici care în prezentul studiu nu au putut fi decât amintite. Un astfel de aspect e cel lingvistic, relevant datorită pasiunii autorului pentru limba latină și bogăția terminologică și stilistică ce au permis articulărilor gândurilor sale atingerea unor profunzimi ce încă invită la (noi) analize. Un altul este reprezentat de vechea și mereu fascinanta problemă a temporalității, ce parcurge asemenea unui fir ideatic o mare parte a operei lui Petrarca.

Bibliografie

I. Ediții ale operelor lui Petrarca

ALDO et al. (1992) = Francesco Petrarca, *Letters of Old Age, Volume 1*, ALDO S. Bernardo, SAUL Levin, RETA A. Bernardo (Editors), Translated by Aldo S. Bernardo, Saul Levin, Reta A. Bernardo, John Hopkins University Press, 1992.

ALDO (1985) = Petrarca Francesco, *Letters on Familiar Matters: Rerum familiarium libri XVII–XXIV*, traducere de Aldo S. Bernardo, ed. Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1985.

BAUMGARTEN (2016) = Petrarca Francesco, traducere de Ioana Costa, studiu introductiv de Andrei Bereschi, Editura Polirom, 2016.

BAUMGARTEN (2023) = Petrarca Francesco, *Secretul*, traducere din limba latină, prefață și note de Anca Meiroșu, Editura Polirom, 2023.

DOTTI (2004) = Petrarca Francesco, *Rerum familiarium libri*, Ed. și note DOTTI, Ugo, tradus în limba franceză de LONGPRÉ, d'André, Editura Les Belles Lettres, 2004.

ENENKEL (1990) = Francesco Petrarca, *De vita solitaria*, ENENKEL, Karl A. E, respectiv, *De vita solitaria*. Buck I., Leidse romanistische Reeks van de Rijksuniversiteit te Leiden, 24., Leiden: E.J. Brill/Universitaire Pers Leiden, 1990. xlv + 682 pp. HFL. 295.

II. Ediții ale surselor antice și medievale

ARISTOTEL, *Fizica* = ARISTOTEL, *Fizica*, traducere în limba română și comentarii de Alexander Baumgarten, ed. Univers Enciclopedic Gold, 2018.

ARISTOTEL, *Despre suflet* = ARISTOTEL, *Despre suflet*, traducere și note de Alexander Baumgarten, Editura Humanitas, București, 2005

ARISTOTEL, *Etica nicomahică* = ARISTOTEL, *Etica Nicomahică*, Introducere, traducere, comentarii și index de Stella Petecel, Editura Iri, București, 1998

ARISTOTEL, *Metafizica* = ARISTOTEL, *Metafizica*, traducere, comentarii și note de Andrei Cornea, Editura Humanitas, 2007.

ARISTOTEL, *Organon I* = ARISTOTEL, *Organon I*, traducere, studiu introductiv, introduceri și note de Mircea Florian, Editura Iri, București, 1997

- ARISTOTEL, *Poetica* = ARISTOTEL, *Poetica*, traducere de Constantin Balmuş, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1957.
- ARISTOTEL, *Politica* = ARISTOTEL, *Politica*, traducere în limba română şi comentarii de Alexander Baumgarten, ed. Univers Enciclopedic Gold, 2015.
- AUGUSTIN, *Conf.* = AUGUSTIN, *Confesiuni*, ediţie bilingvă, traducere din limba latină, introducere şi note de Eugen Munteanu, ed. Nemira, 2000.
- AUGUSTIN, *De civitate* = AUGUSTIN, *Despre cetatea lui Dumnezeu*, IV, 3, trad. Paul Găleşanu, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1998.
- BERNARD DIN CLAIRVOUX, *Despre considerare* = BERNARD DIN CLAIRVOUX, *Despre considerare*, ediţie bilingvă, traducere de Florina Ion, introducere de Christian Trottmann, tradus de Simona Ilieş, lămuriri preliminare şi note de Alexander Baumgarten, ed. Polirom, Iaşi, 2018.
- BOETHIUS, *Cons.* = BOETHIUS, *Consolarea Filosofiei*, ediţie bilingvă, traducere de Otniel Vereş, îngrijire critică de Alexander Baumgarten, postfaţă de Adrian Papahagi, ed. Polirom, Iaşi, 2011.
- CICERO, *De officiis* = CICERO, *De officiis*, Translated into English by MILLER, Walter London, HEINEMANN, William, ed. The Macmillan Co., New York, 1913.
- EPICETET, *Manualul* = EPICETET, *Manualul*, traducere de Ioana Costa, Editura Seneca Lucilius Annaeus, Bucureşti, 2015
- HUGO, *Exp.* = HUGO DE ST. VICTOR, *Explanation of the Rule of St. Augustine*, trans. Dom Aloysius Smith, ed. Sands and Company, London, 1911. LIVY, *His.* = TITUS LIVY, *The Early History of Rome, Books I-V*, trans. Aubrey De Selincourt, preface by Stephen Oakley, ed. Penguin Classics, 2002.
- MACROBE, *Les Saturnales* = MACROBE, *Les Saturnales*, vol. 1 (1-3), tradus de H. Bornecque; vol. 2 (4-7), tradus de F. Richard, Editura Garnier, Paris, 1937.
- PASSAVANTI, *Lo Spe.* = PASSAVANTI, IOCOPO, *Lo Spechio Della Vera Penitenza*, Firenze, ed. Felice de Monnier, 1863.
- PLATON, *Alcibiade I* = PLATON, *Alcibiade I*, în *Platon. Opera integrală vol. 1*, traducere, introducere generală şi note de Andrei Cornea, ed. Humanitas, 2021, pp. 201-259.

- PLATON, *Apararea lui Socrate* = PLATON, *Alcibiade I, în Platon. Opera integrala vol. 1*, traducere, introducere generală și note de Andrei Cornea, ed. Humanitas, 2021, pp. 73-102.
- PLATON, *Phaidon* = PLATON, *Phaidon, în Platon. Opere*, vol. 4, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, pp. 51-323 .
- PLATON, *Republica* = PLATON, *Republica, în Platon. Opere*, vol. 5, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
- PLATON, *Theaetetus* = PLATON, *Theaetetus în Platon. Opere*, vol. 6, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, pp. 181-307.
- PLOTIN, *Eneade* = PLOTIN, *Eneade*, ediție bilingvă, traducere și comentarii de Vasile Rus, Liliana Peculea, Marilena Vlad, Alexander Baumgarten, Gabriel Chindea, Elena Mihai, ed. Iri, București, 2005.
- SENECA, *Liniștea* = SENECA, *Despre liniștea spiritului*, traducere de Ioana Costa, ed. Seneca Lucilius Annaeus, București, 2014.
- SENECA, *Scurtimea* = SENECA, *Despre scurtimea vieții*, traducere de Ioana Costa, Vichi-Eugenia Dumitru și Stefania Ferchedău, ed. Seneca Lucius Annaeus, București, 2014.
- SENECA, *Scrisori* = SENECA, *Scrisori către Lucilius*, traducere de Ioana Costa, ed. Seneca Lucius Annaeus, 2013.
- TOMA DIN AQUINO, *Summa I* = TOMA DIN AQUINO *Summa theologica I (= Ia pars)*, ed. Polirom, Iași, 2009.
- TOMA DIN AQUINO, *Summa II* = TOMA DIN AQUINO *Summa theologica II*, ed. Polirom, Iași, 2021.
- TOMA DIN AQUINO, *Summa III* = TOMA DIN AQUINO, *Summa III (= IIa pars IIae partis)*, ed. Polirom, Iași, 2016.

III. Bibliografie secundară

- AGAMBEN (2006) = AGAMBEN, Giorgio, trans. by PINKUS, Karen E., HARDT Michael, *Language and Death. The Place of Negativity*, ed. University of Minnesota Press, Minneapolis Oxford, 2006.

- AGAMBEN (2012) = AGAMBEN, Giorgio, *Prietenul și alte eseuri*, Humanitas, București, 2012.
- ANDERSON (2015) = ANDERSON, Miranda, *The Renaissance Extended Mind* (New Directions in Philosophy and Cognitive Science), ed. Palgrave Macmillan, 2015.
- ASCOLI (2011) = ASCOLI, Albert Russell, *A Local Habitation and a Name: Imagining Histories in the Italian Renaissance*, ed. Fordham University Press, 2011.
- ASCOLI (2015) = ASCOLI, Albert Russell, *The Cambridge Companion to Petrarch* (*Cambridge Companions to Literature*), ed. Fordham University Press, 2015.
- AUERBACH (1993) = AUERBACH Erich, *Literary Language and Its Public in Late Latin Antiquity and in the Middle Ages*, ed. Princeton University Press, 1993.
- BAKER (2004) = BAKER, Deborah Lesko. *Subject of Desire: Petrarchan Poetics and the Female Voice in Louise Labe* (Purdue Studies in Romance Literatures, V. 11), ed. Purdue University Press, 2004.
- BARKAN (1986) = BARKAN, Leonard, *The Gods Made Flesh: Metamorphosis and the Pursuit of Paganism*, ed. Yale University Press, 1986.
- BAROLINI (2006) = BAROLINI, Teodolinda, *Dante and the Origins of Italian Literary Culture*, Fordham University Press, New York, 2006.
- BARON (1955) = BARON, HANS, *Crisis of the Early Italian Renaissance*, ed. Princeton University Press, 1955.
- BARON (1968) = BARON, HANS, *From Petrarch to Leonardo Bruni: Studies in Humanistic and Political*, ed. University of Chicago Press, 1968.
- BARON (1985) = BARON, HANS, *Petrarch's Secretum: Its Making and Its Meaning*, ed. Harvard University Press, Cambridge, 1985.
- BARSELLA (2009) = BARSELLA, Susanna *A Humanistic Approach to Religious Solitude*, în *Petrarch, A Critical Guide to the Complete Works*, coordonat de KIRKHAM, Victoria și MAGGI, Armando, ed. The University of Chicago Press, 2009.
- BAUSI (2008) = BAUSI Francesco, *Petrarca antimoderno. Studi sulle invettive e sulle polemiche petrarchesche*, ed. Cesati, 2008.
- BENATOUIL (2012) = BENATOUIL, Thomas, BONAZZI, Mauro (Editors), *Theoria, Praxis, and the Contemplative Life After Plato and Aristotle* (Philosophia Antiqua), ed. Brill, 2012.

- BERNARDO (1981) = BERNARDO, Aldo S., *Francesco Petrarca: Citizens of the World (Studi Sul Petrarca, 8)*, World Petrarch Congress (1974 Washington), ed. State University of New York Press, 1981.
- BERNARDO (1962) = BERNARDO, Aldo S., Petrarch, *Scipio and the Africa: The Birth of Humanisms' Dream*, ed. Johns Hopkins Press, 1962.
- BOSCO (1961) = BOSCO, Umberto, *Francesco Petrarca*, ed. Laterza, Bari, 1961.
- BILLANOVICH (1995) = BILLANOVICH Giuseppe, *Petrarca letterato. I. Lo scrittoio del Petrarca*, ed. di Storia e Letteratura, 1995.
- BILLANOVICH (1995) = BILLANOVICH Giuseppe, *Petrarca il promo umanesimo, Studi sul Petrarca*, ed. Antenore, 1995.
- BOCCACCIO (2004) = BOCCACCIO Giovanni, *Vita di Petrarca*, ed. Salerno, 2004.
- BOUWSMA (1990) = BOUWSMA, William James, *A Usable Past: Essays in European Cultural History, The two faces of humanism. Stoicism and augustinianism in renaissance thought*, ed. University of California Press, (1990).
- BURKE (1999) = BURKE, Peter, *The Italian Renaissance: Culture and Society in Italy*, 2nd ed. Princeton University Press, 1999.
- CALCATERRA (1942) = CALCATERRA, Carlo, *Nella selva del Petrarca*, ed. L. Cappelli, Bologna, 1942.
- CALMA (2010) = CALMA, Monica, "La définition du viator dans les commentaires des Sentences au XIVe siècle", *Les innovations du vocabulaire latin à la fin du moyen âge: autour du Glossaire du latin philosophique. Actes de la Journée d'étude du 15 mai 2008*, O. Weijers, A. Oliva, and I. Costa (Editors), *Studia Artistarum*, 24, Turnhout 2010.
- CALMA (2011) = CALMA, B. Monica, *Plagiul, Mots Médiévaux Offerts à Ruedi Imbach*, Fédération Internationale des Instituts d'Études Médiévales, Textes et Études du Moyen Âge, 57, 2011, pp. 559-568.
- CAROZZA (1989) = CAROZZA, Davy A. H. James Shey, *Petrarch's Secretum*, With Introduction, Notes, and Critical Anthology Peter Lang, ed. University of Michigan, 1989.

- CASSIRER (1956) = CASSIRER, Ernst, KRISTELLER, Paul Oskar and RANDALL, Jr. John Herman (Editors), *The Renaissance Philosophy of Man. Petrarca, Valla, Ficino, Pico, Pomponazzi*, ed. University of Chicago Press, 1956.
- CASSIRER (2010) = CASSIRER Ernst, *The Individual and the Cosmos in Renaissance Philosophy*, ed. University of Chicago Press, 2010.
- CELENZA (2004) = CELENZA, Christopher S., *The Lost Italian Renaissance: Humanists, Historians, and Latin's Legacy*, ed. The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2004.
- CELENZA (2006) = Christopher S., GOUWENS Kenneth (Editors), *Humanism and Creativity in the Renaissance: Essays in Honor of Ronald G. Witt*, ed. Brill Academic Publishers, 2006.
- CHENG (1983) = CHENG, Francois, *Vid și plin. Limbajul pictural chinezec*, Editura Meridiane, București, 1983.
- COLILLI (1988) = COLILLI, Paul, *Petrarch's Allegories of Writing. ed. N. De Dominicis, 1988.*
- COPLESTON (1993) = COPLESTON, Frederick, *A History of Philosophy, Volume 3: Late Medieval and Renaissance Philosophy: Ockham, Francis Bacon, and the Beginning of the Modern World I*, ed. Image, 1993.
- COSENZA (1913) = COSENZA Mario Emilio, *Francesco Petrarca and The Revolution of Cola Di Rienzo*, ed. Italica Press, 1913.
- COURCELLE (1975) = COURCELLE, Pierre *Connais-toi toi-même; de Socrate à Saint Bernard*, Études Augustiniennes, Paris, 1975.
- DEYERMOND (1961) = DEYERMOND A. D., *The Petrarchan Sources of La Celestina*, ed. Oxford University Press, 1961.
- DUTSCHKE (1977) = DUTSCHKE, Dennis, *Francesco Petrarca Canzone XXIII: From First to Final Version*, ed. Longo, Ravenna, 1977.
- EKIRCH (2013) = EKIRCH, A. Roger, *At Day's Close. A History of Nighttime*, 2013.
- FOWLER (1982) = FOWLER, Alastair, *Kinds of Literature - An Introduction to the Theory of Genres and Modes*, ed. Clarendon Press, Oxford, 1982.
- FOSTER (1987) = FOSTER Kenelm, *Petrarch: Poet and Humanist*, ed. Edinburgh University Press, 1987.

- FOUCAULT (1998) = FOUCAULT, Michel, *Ethics: Subjectivity and Truth*, Essential Works of Foucault, 1954-1984, Vol. 1, ed. The New Press, 1998.
- FOUCAULT (2004) = FOUCAULT, Michel, *Hermeneutica subiectului. Cursuri la College de France (1981-1982)*, traducere de Bogdan Ghiu, ed. Polirom, Iași, 2004.
- FOUCAULT (1986) = FOUCAULT, Michel, *The care of the self*, trans. Robert Hurley, Pantheon Books, New York, 1986
- FRAZIER (2015) = FRAZIER Alison and NOLD Patrick (Editors), *Essays in Renaissance Thought and Letters In Honor of John Monfasani*, ed. Brill Academic Pub, 2015.
- GALLAGHER (2013) = GALLAGHER, Shaun, *The Oxford Handbook of the Self*, ed. Oxford University Press, 2013.
- GARIN (1994) = GARIN, Eugenio, *L'umanesimo italiano. Filosofia e vita civile nel Rinascimento*, ed. Laterza, 1994.
- GERSH (2003) = Stephen Gersh and BERT Roest (Editors), *Medieval and Renaissance Humanism: Rhetoric, Representation, and Reform*, ed. Brill, 2003.
- GIGLIUCCI (2004) = GIGLIUCCI Roberto, *Contraposti. Petrarchismo e ossimoro d'amore nel Rinascimento: per un repertorio*, ed. Bulzoni, 2004.
- GILBERT (1985) = GILBERT, Highet, *The Classical Tradition: Greek and Roman Influences on Western*, Oxford University Press, 1985.
- GILL (2009) = GILL, Christopher, *The Structured Self in Hellenistic and Roman Thought*, ed. Oxford University Press, 2009.
- GILL (1998) = GILL, Christopher, *Personality in Greek Epic, Tragedy, and Philosophy: The Self in Dialogue*, ed. Clarendon Press, 1998.
- GILSON (1953) = GILSON, Etienne, *Choir of Muses*, Sheed and Ward, New York, 1953.
- GILSON (2022) = GILSON, Étienne, *Filosofia în Evul Mediu*, Editura Trei, 2022.
- GOUWENS (1998) = GOUWENS, Kenneth, *Perceiving the Past: Renaissance Humanism After the "cognitive Turn"*, ed. American Historical Association, 1998.
- GRAFTON (1995) = GRAFTON, Anthony, *New Worlds, Ancient Texts: The Power of Tradition and the Shock of Discovery*, ed. Harvard University Press, 1995.
- GRASSI (1986) = GRASSI Ernesto and LORCH Maristella (Editors), *Folly and Insanity in Renaissance Literature, Medieval and Renaissance Texts and Studies*, ed. Binghampton, New York, 1986.

- GREENBLATT (2005) = GREENBLATT, Stephen, *Renaissance Self-Fashioning: From More to Shakespeare*, ed. University of Chicago Press, 2005.
- GREENE (2016) = GREENE, Thomas M., *The Light in Troy: Imitation and Discovery in Renaissance Poetry*, Elizabethan Club Series, ed. Yale University Press, 2016.
- HADOT (1995) = HADOT, Pierre, *Philosophy as a Way of Life: Spiritual Exercises from Socrates to Foucault*, ed. Wiley-Blackwell, 1995.
- HAIRSTON - STEPHENS (2010) = HAIRSTON J. L., STEPHENS W. (Editors), *The Body in Early Modern Italy*, ed. The Johns Hopkins University Press, 2010.
- HANKINS (1991) = HANKINS, James, *Plato in the Italian Renaissance*, ed. Brill, Leiden, 1991.
- HANKINS (2004) = HANKINS, James, *Renaissance Civic Humanism Reappraisals and Reflections*, ed. Cambridge University Press, 2004.
- HANKINS (2007), HANKINS James (Editor) - *The Cambridge Companion to Renaissance Philosophy*, ed. Cambridge University Press, 2007.
- HARDIE (1999) = HARDIE, Philip and BARCHIESI, Alessandro și HINDS, Stephen, *Ovidian Transformations: Essays on Ovid's Metamorphoses and Its Reception*, Cambridge Philological Society Supplementary Volumes, No. 23, ed. Cambridge Philological Society, Cambridge, 1999.
- HARDIE (2002) = HARDIE, Philip, *Ovid's Poetics of Illusion*, ed. Cambridge University Press, Cambridge, 2002.
- HENRIET (2019) = HENRIET, Patrick, „Murus silentii. La construction de l'interiorité par le silence de Gregoire le Grand à Piere Damien” în *Le discours mystique entre Moyen Age et première modernité. Tome 1: La question de langage*, sous la direction de Marie-Christine, Gomez-Geraud și Jean-Rene Valette, ed. Honore Champion, Paris, 2019, pp. 204-229.
- HIGHET (1976) = HIGHET, Gilbert, *The classical tradition. Greek and Roman Influences on Western Literature*, ed. Oxford University Press, 1976.
- HOLMES (2000) = HOLMES, Olivia, *Assembling the Lyric Self: Authorship from Troubadour Song to Italian Poetry Book*, ed. University of Minnesota Press, Minneapolis, 2000.

- JEREMIAH (2012) = JEREMIAH, E. T., *The Emergence of Reflexivity in Greek Language and Thought: From Homer to Plato and Beyond*. *Philosophia Antiqua*, 129, ed. Brill, 2012.
- KANT (2007) = KANT, Immanuel, *Intemeierea metafizicii moravurilor*, Editura Humanitas, Bucuresti, 2007.
- KER (2009) = KER, James, *The Deaths of Seneca*, Oxford University Press, 2009.
- KEITH (2007) = KEITH, Alison and STEPHEN, Rupp, *Metamorphosis: The Changing Face of Ovid in Medieval and Early Modern Europe*, ed. Centre for Reformation and Renaissance Studies Press, Toront, 2007.
- KENNEDY (2002) = KENNEDY, George A. *Cicero's Oratorical and Rhetorical Legacy în Brill's Companion to Cicero, Oratory and Rhetoric*, ed. Brill, Leiden-Boston-Köln, 2002.
- KIRCHER (2006) = KIRCHER, Timothy, *The Poet's Wisdom: The Humanists, the Church, and the Formation of Philosophy in the Early Renaissance*, Brill's Studies in Intellectual History, ed. Brill, 2006.
- KRISTELLER (1979) = KRISTELLER, Paul Oskar *Renaissance Thought and Its Sources*, M. Mooney (Editor), ed. Columbia University Press, 1979.
- LAWRENCE (1989) = LAWRENCE, C. H., *Medieval Monasticism: Forms of Religious Life in Western Europe in the Middle Ages*, 2nd edition, ed. Longman, London and New York, 1989.
- LE GOFF (1994) = LE GOFF, Jaques, *Intelectualul în Evul Mediu*, traducere de Nicole Ghimpețeanu, Editura Meridiane, București, 1994.
- LE GOFF (1999) = LE GOFF, Jacques, *Omul Medieval*, ed. Polirom, Iași, 1999.
- LE GOFF (2005) = LE GOFF, Jacques, *Nașterea Europei*, ed. Polirom, Iași, 2005.
- LEE (2015) = LEE, Alexander, *The Ugly Renaissance: Sex, Greed, Violence and Depravity in an Age of Beauty*, ed. Anchor, 2015.
- LEPAGE (2012) = LEPAGE, John L., *The Revival of Antique Philosophy in the Renaissance*, ed. Palgrave Macmillan, 2012.

- LECLERCQ (1974) = LECLERCQ, Jean, *The Love of Learning and the Desire for God: A Study of Monastic Culture*, trans. Catherine Misrahi, 2nd edition, ed. Fordham University Press, New York, 1974.
- LEE (2012) = LEE, Alexander *Petrarch and St. Augustine*, ed. Brill, Londra, 2012.
- LONG (2015) = LONG, Anthony A., *Greek Models of Mind and Self. Revealing Antiquity*, ed. Harvard University Press, 2015.
- MAGGI (2009) = MAGGI, Armando, “You will be my solitude” în *A Critical Guide to the Complete Works, volum coordonat* KIRKHAM Victoria și MAGGI, Armando (Editors), The University of Chicago Press, 2009, pp. 179-195.
- MANCHESTER (1993) = MANCHESTER, William, *A world lit only by fire: the Medieval mind and the Renaissance portrait of an age*, ed. Little, Brown and Company, 1993.
- MARIANI (1946) = MARIANI, Ugo, *Il Petrarca e gli Agostiniani*, ed. Edizioni di storia e letteratura, Rome, 1946.
- MARKUS (1995) = MARKUS, Robert, *Sign, Communication, and Communities in Augustine's De Doctrina Christiana' in De Doctrina Christiana. A Classic of Western Culture*, coord. de Duane W.H. Arnold and Pamela Bright, ed. Notre Dame, 1995.
- MARROU (1997) = MARROU, Henru-Irenee, *Sfântul Augustin și sfârșitul culturii antice*, Humanitas, București, 1997.
- MARTIN (2004) = MARTIN, John Jeffries, *Myths of Renaissance Individualism*, Early Modern History, ed. Palgrave Macmillan, 2004.
- MARTIN (2008) = MARTIN Raymond and BARRESI John (Editors), *The Rise and Fall of Self and Soul*, ed. Columbia University Press, 2008.
- MAZZOCCO (2006) = MAZZOCCO, Angelo, *Interpretations of Renaissance Humanism*, ed. Brill, 2006.
- MAZZOTTA, Giuseppe F., “Petrarch's Epistolary Epic”, în *Petrarch, A Critical Guide to the Complete Works*, volum coordonat de KIRKHAM, Victoria și MAGGI, Armando (Editors), ed. The University of Chicago Press, 2009.
- MAZZOTTA (1993) = MAZZOTTA, Giuseppe, *The Worlds of Petrarch*, ed. Duke University Press, Durham, 1993.

- MORRIS (1987) = MORRIS, Colin, *The Discovery of the Individual, 1050–1200*, ed. University of Toronto Press in association with the Medieval Academy of America, Scholarly Publishing Division series, Toronto, 1987.
- NAJEMY (1993) = NAJEMY, John M., *Between Friends: Discourses of Power and Desire in the Machiavelli-Vettori Letters of 1513–1515*, ed. Princeton University Press, Princeton, 1993.
- NOFERI (1979) = NOFERI, Adelia, *Il giocodelle trace: studi su Dante, Petrarca, Bruno, il neo-classicismo, Leopardi, l'informale*, ed. La nuova Italia, Firenze, 1979.
- NOFERI (2001) = NOFERI, Adelia, *Frammenti per i fragmenta di Petrarca*, ed. Bulzoni, Rome, 2001.
- NOLBAC (2012) = NOLBAC, Pierre de, *Petrarch and the Ancient World*, Volume 1, ed. Nabu Press, 2012.
- O'KELLY (1966) = O'KELLY Bernard (Editor), *The Renaissance Image of Man and the World*, ed. Ohio State University Press, 1966.
- OLNEY (1998) = OLNEY, James, *Memory & Narrative: The Weave of Life-Writing*, ed. University of Chicago Press, Chicago, 1998.
- PANOFSKY (1968) = PANOFSKY, Erwin, *Idea: A Concept in Art Theory*, trans. Joseph J. S. Peake (Editor), ed. University of South Carolina Press, 1968.
- PETRIE (1983) = PETRIE, Jennifer, *Petrarch: The Augustan Poets, the Italian Tradition and the Canzoniere*, ed. Irish Academic Press, 1983.
- PETRUCCI (1967) = PETRUCCI, Armando, *La scrittura di Francesco Petrarca*, ed. Biblioteca Apostolica Vaticana, Vatican City, 1967.
- PIEPER (2009) = PIEPER, Josef, *Leisure, the basis of culture*, ed. Ignatius Press, San Francisco, 2009.
- PORTER (1997) = PORTER, Roy, *Rewriting the Self: Histories from the Renaissance to the Present*, Routledge, London, 1997.
- QUILLEN (1998) = QUILLEN, Carol E., *Rereading the Renaissance: Petrarch, Augustine, and the Language of Humanism*, ed. University of Michigan Press, Ann Arbor, 1998.

- QUINONES (1972) = QUINONES, Ricardo J., *The Renaissance Discovery of Time*, ed. Harvard University Press, Cambridge, 1972.
- RABB (2000) = RABB, Theodore, *Renaissance Lives: Portraits Of An Age*, ed. Pantheon Books, 2000.
- REMES (2011) = REMES, Pauliina, *Plotinus on Self: The Philosophy of the 'We'*, ed. Cambridge University Press, 2011.
- REMES (2008) = REMES, Pauliina and SIHVOLA, Juha (Editors), *Ancient Philosophy of the Self*. The New Synthese Historical Library, ed. Springer, 2008.
- RICO (1974) = RICO, Francisco, *Vida u Obra de Petrarca. Vol. 1: Lectura del "Secretum"*, Department of Romance Languages, University of North Carolina, Chapel Hill, 1974.
- RICOEUR (1985) = RICOEUR, Paul, *Time and Narrative*, trans. Kathleen McLaughlin and David Pellauer, University of Chicago Press, Chicago, 1985.
- RUGGIERO (2006) = RUGGIERO, Guido (Editor), *A Companion to the Worlds of the Renaissance*, ed. Wiley-Blackwell, 2006.
- SAAK (2022) = SAAK, Eric Leland, *Augustinian Theology in the Later Middle Ages*, ed. Leiden, Boston, 2022.
- SANTAGATA (1979) = SANTAGATA, Marco, *Dal sonetto al canzoniere. Ricerche sulla preistoria e la costituzione di un genere*, ed. Liviana, Padova, 1979.
- SEIGEL (1968) = SEIGEL, Jerrold E., *Rhetoric and Philosophy in Renaissance Humanism: The Union of Eloquence and Wisdom, Petrarch to Valla*, ed. Princeton University Press, Princeton, 1968.
- SORABJI (2008) = SORABJI, Richard, *Self: Ancient and Modern Insights about Individuality, Life, and Death*, ed. University of Chicago Press, 2008.
- SOLERTI (1904) = SOLERTI, Angelo, *Le vite di Dante, Petrarca e Boccaccio scritte fino al secolo decimosesto*, ed. Casa Editrice Dottor Francesco Vallardi, Milano, 1904.
- SPIJKER (2004) = SPIJKER, Van, *Fictions of the Inner Life: Religious Literature and Formation of the Self in the Eleventh and Twelfth Centuries*, ed. Brepols Publishers, 2004.
- STEADMAN (1974) = STEADMAN John, *The Lamb and the Elephant: Ideal Imitation and the Context of Renaissance Allegory*, ed. Huntington Library, San Marino, California, 1974.

- STEINBERG, Justin, "Petrarch's Damned Poetry and the Poetics of Exclusion", în *Petrarch, A Critical Guide to the Complete Works*, volum coordonat KIRKHAM Victoria și MAGGI, Armando (Editors), ed. The University of Chicago Press, 2009.
- STOCK (2001) = STOCK, Brian, *After Augustine: The Meditative Reader and the Text*: ed. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2001.
- STOCK (1996) = STOCK, Brian, *Augustine the Reader: Meditation, Self-Knowledge, and the Ethics of Interpretation*, ed. Harvard University Press, Cambridge, 1996.), 21–121.
- STOCK (2007) = STOCK, Brian, *Ethics through Literature: Ascetic and Aesthetic Reading in Western Culture*, ed. University Press of New England for Brandeis University, Hanover and London, 2007.
- STURM-MADDOX (1985) = STURM-MADDOX, Sara, *Petrarch's Metamorphoses: Text and Subtext in the Rime Sparse*, ed. University of Missouri Press, Columbia, 1985.
- STURM-MADDOX (1992) = STURM-MADDOX, Sara, *Petrarch's Laurels*, ed. Pennsylvania State University Press, University Park, 1992.
- TAYLOR (1992) = TAYLOR, Charles, *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*, ed. Harvard University Press, 1992.
- TRINKAUS (1995) = TRINKAUS, Charles, *The Poet as Philosopher. Petrarch and the formation of Renaissance Consciousness*, ed. Yale University Press, New Haden and London, 1979.
- ULLRICH (2015) = ULLRICH Langer and MONTAIGNE, Michel de, *Lyric in the Renaissance: from Petrarch to Montaigne*, ed. Cambridge University Press, New York, 2015.
- VINGE (1967) = VINGE, Louise, *The Narcissus Theme in Western European Literature up to the Early Nineteenth Century*, trans. R. Dewsnap, L. Gronlund, N. Reeves, and I. Soderberg-Reeves, ed. Gleerups, Lund, 1967.
- WALLER (1980) = WALLER, Marguerite R., *Petrarch's Poetics and Literary History*, ed. University of Massachusetts Press, 1980.

WESTWATER (2009) = WESTWATER, Lynn Lara, „The Uncollected Poet” în *Petrarch, A Critical Guide to the Complete Works*, coordonat de Victoria Kirkham și Armando Maggi, ed. The University of Chicago Press, 2009.

WETTSTEIN (2001) = WETTSTEIN, Howard and FRENCH (Editors), Peter, *Renaissance and Early Modern Philosophy*, Midwest Studies in Philosophy, ed. Blackwell Publishers, 2001.

WILKINS (1958) = WILKINS, Ernest Hatch, *Petrarch's Eight Years in Milan*, ed. Mediaeval Academy of America, 1958.

WILKINS (1959) = WILKINS Ernest H., *Petrarch's Later Years*, ed. Mediaeval Academy of America, 1959.

WILSON (2001) = WILSON, Norman J., *World Eras: The European Renaissance and Reformation (1350-1600)*, ed. Gale, 2001.

WITT (2003) = WITT, Ronald G., *In the Footsteps of the Ancients: The Origins of Humanism from Lovato to Bruni*, ed. Brill, Leiden, 2003.

WITT (2012) = WITT, Ronald G., *The Two Latin Cultures and the Foundation of Renaissance Humanism in Medieval Italy*, ed. Cambridge University Press, 2012.

ZAK (2010) = ZAK, Gur, *Petrarch's Humanism and the Care of the Self*, ed. Cambridge University Press, Cambridge, 2010.

IV. Surse online

AUGUSTIN, *De vera religione*, 14,27, Disponibil la: <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/collection%3Fcollection%3DPerseus:collection:Greco-Roman> (Accesat: 03.05.2024).

AUGUSTIN, *Contra Academicos*, Disponibil la: https://www.augustinus.it/latino/contr_acc/index2.htm (Accesat: 25.06.2024).

AUGUSTIN, *De ordine*, Disponibil la: <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/collection%3Fcollection%3DPerseus:collection:Greco-Roman> (Accesat: 25.06.2024).

CRISLIP, Andrew, "The Sin of Sloth or the Illness of the Demons? The Demon of Acedia in Early Christian Monasticism", *The Harvard Theological Review*, Vol. 98, No. 2 (Apr., 2005), p. 143, Cambridge University Press, Harvard Divinity School Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/4125242>, (Accesat: 16.07.2024).

KATJA, Vogt, *Seneca*, în *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2024 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.), Disponibil la: URL = <https://plato.stanford.edu/archives/spr2024/entries/seneca/>, (Accesat: 23.07.2024).

MAN (2023) = MAN, Andrei-Tudor, *La théorie stoïcienne du signe divinatoire et ses rapports avec le platonism*, Teză de doctorat, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj Napoca, Ecole Pratique des Hautes Etudes, Paris 2023.

PARRY, Richard and THORSRUD, Harald, "Ancient Ethical Theory", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2021 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/fall2021/entries/ethics-ancient/>, (Accesat: 17.07.2024)

PETER, Eardley, *Medieval Theories of Conscience*, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2023 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.), Disponibil la: URL = <https://plato.stanford.edu/archives/fall2023/entries/conscience-medieval/> (Accesat:23.07.2024).

"Petrarch 'Viator': The Displacements of Heroism", în *The Yearbook of English Studies*, Vol. 12, *Heroes and the Heroic Special Number* (1982), pp. 35-57, publicat de Modern Humanities Research Association, URL: <http://www.jstor.org/stable/3507397>, (Accesat: 01.05.2018).

SHAPIRO, Herman, "Walter Burley and the Intension and Remission of Forms", *Speculum*, vol. 34, no. 3, 1959, pp. 413–27. Disponibil la: JSTOR, <https://doi.org/10.2307/2850817> (Accesat: 5.07.2024).

STOIA (2017) = STOIA Ruxandra-Maria, *Ipostaze ale sinelui în stoicismul roman*, Teză de doctorat, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași Facultatea de Filosofie și Științe Social- Politice, 2017.

STOCK, Brian, “Reading, Writing, and the Self: Petrarch and His Forerunners”, în *New Literary History*, Vol. 26, No. 4, Philosophical Resonances (Autumn, 1995), pp.717-730, Disponibil la: <http://www.jstor.org/stable/20057315> (Accesat: 23.07.2024).

V. Dicționare, enciclopedii

GUȚU, Gheorghe, *Dictionar latin-român*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.

VOCABULARUL EUROPEAN AL FILOSOFILOR, coord. de CASSIN, Barbara, trad. coord. de BAUMGARTEN, Alexander și VASILIU, Anca, ed. Polirom, Iași, 2020.